

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Statsrådets redogörelse om genomförande av Agenda 2030 Mot ett klimatneutralt välfärds-samhälle

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse om genomförande av Agenda 2030 Mot ett klimatneutralt välfärdssamhälle (SRR 3/2020 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till framtidsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Sami Pirkkala, statsrådets kansli
- konsultativ tjänsteman Päivi Kantanen, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Leena Pentikäinen, arbets- och näringsministeriet
- ambassadör Katri Viinikka, utrikesministeriet
- lagstiftningsråd Satu Sistonen, utrikesministeriet
- Utvecklingspolitisk rådgivare Iina Älli, utrikesministeriet
- specialsakkunnig Hannu Vainonen, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Hannu Stålhammar, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Hanna Onwen-Huma, social- och hälsovårdsministeriet
- expert Nina Järviö, Delegationen för jämställdhetsärenden
- ledande expert Jarmo Päivä, Teknologiindustrin rf
- arbetsmiljöexpert Juha Sutinen, Industrifacket rf
- professor Liisa Häikiö
- forskare Meri-Tuulia Kaarakainen
- Mira Karjalainen
- forskardoktor Janne Korhonen
- äldre forskare Jukka Lehtonen
- professor Harri Melin
- professor Jyri Seppälä
- forskarprofessor Ari Väänänen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

- Akava rd
- Tjänstemannacentralorganisationen FTFC.

Inget yttrande av

- Statens ekonomiska forskningscentral
- Företagarna i Finland rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Agenda 2030 är ett handlingsprogram för global hållbar utveckling som godkändes vid FN:s toppmöte 2015 och som Finland har åtagit sig att följa. Programmet tar fasta på att avskaffa fattigdom och att skapa hållbar utveckling där miljön, ekonomin och människan beaktas på lika villkor.

Redogörelsen beskriver nuläget för genomförandet av handlingsprogrammet och Finlands åtgärder för att uppnå de 17 målen. Utskottet behandlar redogörelsen inom ramen för sitt fackområde och vill lyfta fram följande synpunkter.

Arbetshälsa

Särskilt målen 5 (Jämställdhet) och 8 (Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt) i Agenda 2030 har beröringspunkter med arbetshälsa. Viktiga faktorer med avseende på arbetshälsa är bland annat möjlighet att utnyttja sin egen förmåga, möjlighet att avancera i karriären och en rättvist bemötande. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser det vara viktigt att ett centralt mål för åtgärderna inom arbetslivet är ett rättvist och inkluderande arbetsliv som tar fasta på att främja icke-diskriminering och jämställdhet.

Samtidigt påpekar utskottet att den senaste arbetslivsbarometern (Arbetslivsbarometer 2019) visar att allt fler löntagare upplever sitt arbete som psykiskt betungande och att nästan hälften upplever skadlig stress i sitt arbete. Av symtomen på utmattningssyndrom upplevde 12 procent av löntagarna psykisk trötthet alltid eller ofta och 37 procent ibland. Bland annat splittrad karriär har konstaterats höja stressnivån och den totala belastningen. Dessutom belastas i synnerhet personer i expertposition av övertidsarbete, som ofta inte syns. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet understryker att man vad gäller strukturella problem måste söka lösningar på problemen på strukturell nivå och inte tillskriva dem individen.

Coronapandemin har satt djupa spår i samhället och människorna och har bland annat resulterat i en kraftig ökning av arbete på distans. Det bör dock noteras att arbete hemifrån hade ökat avsevärt redan de tio senaste åren före pandemin. Före coronapandemin arbetade en knapp tredjedel av finländarna på distans och andelen högre tjänstemän var nästan 60 procent. Möjligheterna att arbeta på distans är strukturellt delade och distansarbete berör människor på olika sätt beroende på deras utbildningsnivå och yrkesbakgrund och andra faktorer, bland annat kön, funktionsned-

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

sättning, etnisk härkomst eller bostadsort. Utskottet anser det därför viktigt att arbetstagarnas mångfald och överlappande skillnader beaktas i beslut om åtgärder för arbete hemifrån.

Dessutom kan distansarbete leda till större ojämlikhet. Det är således viktigt att förebygga detta när bestämmelser och arbetsrutiner utarbetas. Fungerande och socialt hållbart distansarbete påverkas inte bara av överlappande skillnader utan också av bland annat ekonomiska faktorer. Till exempel bostaden påverkar möjligheten att ha en fungerande och tillräckligt lugn distansarbetsplats. Det är således fråga om en omfattande utgiftsöverföring från arbetsgivaren till arbetstagarna, om arbetsstället i fortsättningen måste byggas upp till exempel i hemmet. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet understryker att ansvaret för att ordna distansarbetet inte bara kan ligga på en enskild arbetstagare. I fungerande distansarbete ingår fungerande arbetslokaler och apparater, företagshälsovård, fungerande distansarbetsenhet och ledning. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser det viktigt att också skattesystemet ses över för att motsvara kraven på distansarbete.

Coronapandemin har på ett konkret sätt lyft fram könskodningen i samhället. Både åtgärderna för att begränsa coronaspridningen och återhämtningsåtgärderna berör könen på olika sätt, bland annat på grund av könsrelaterad segregation i arbetslivet. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar att coronapandemin har varit en stor belastning i synnerhet inom kvinnodominerade social- och hälsovårdsområden och anser att det är viktigt att samhället är rustat för att avhjälpa detta välfärdsunderskott så snart som möjligt.

I Finland finns det fortfarande branscher där det sker många olycksfall i arbetet på arbetsplatserna och där det förekommer yrkessjukdomar. Utskottet påminner om att det behövs högkvalitativ forskning och adekvata resurser för myndighetstillsynen för att minska olycksfall och yrkessjukdomar. Med teknik och digitalisering går det att förbättra säkerheten och välbefinnandet i arbetet. Samtidigt är det dock viktigt att också göra något åt den ökande psykosociala belastningen och utveckla nya metoder och tekniker för att bedöma och mäta arbetsbelastningen.

Arbete och miljö

Målet för Agenda 2030 är att styra in den globala utvecklingen på ett spår där välbefinnande, mänskliga rättigheter, finansiellt välstånd och stabila samhällen tryggas på ett för miljön hållbart sätt. Finland eftersträvar att vara klimatneutralt 2035 och klimatnegativt kort därefter, enligt regeringsprogrammet. Den ekologiska omställningen kommer att påverka antalet arbetstillfällen och mängden arbete och det kommer att påverka olika branscher på olika sätt. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet anser det viktigt att man i åtgärderna och uppföljningen av hållbar utveckling utöver ekologisk hållbarhet också betonar social hållbarhet, som kan anses vara en förutsättning för att beslut och åtgärder för ekologisk hållbarhet ska få nödvändig legitimitet bland medborgarna. Det är viktigt att planera och genomföra målen långsiktigt över fler regeringsperioder tillsammans med de berörda grupperna. För att påskynda investeringarna inom ramen för den ekologiska övergången är det angeläget att verka för att undanröja osäkerhetsfaktorer kring framtiden och omvärlden. Det kan man göra genom att vid sidan av miljömålen utarbeta tydliga planer för måluppfyllelsen.

Omställningen till klimatneutral ekonomi infaller samtidigt som arbetet genomgår en större omvälvning. Vid omställningen till ett klimatneutralt samhälle är det viktigt att vara noga med att

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

omställningen styrs av rättvisetänkande. Där ingår att samhället stöder arbetstagarnas och företagens möjligheter att uppdatera sin kompetens och omskola sig. Kompetensutveckling stöds genom arbetskraftsservice, bland annat via arbetskraftsutbildning, livslång vägledning, bättre framsyn, intensivt samarbete mellan företag och läroanstalter och via åtgärder för att stötta utbildning och utveckling av arbetet på arbetsplatsen.

Klimatförändringen har en allt större inverkan på den globala strukturomvandlingen i världsekonomin och på arbetsmarknaden, och det blir allt viktigare att kunna förutse utvecklingen på arbetsmarknaden, när vi tar oss an den kommande utmaningen. Inom branscher som satsar på hållbar utveckling ses internationell tillväxt och möjligheter att skapa nya arbetstillfällen. Det är bland annat ren energi och klimatneutralitet, förnybara råvaror, cirkulär ekonomi, hållbara livsmedelslösningar, förbättrad livskvalitet och välfärd, inbegripet anpassad teknik. Omställningen till ett klimatneutralt samhälle är ett gigantiskt projekt, och stora ansträngningar som sysselsättningsmålet kan inte genomföras utan koppling till det. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar därför att sysselsättningsåtgärder bör planeras med hänsyn till att inte bara kvantitativ mål ska uppnås utan att det också gäller att se till kvaliteten på de arbetstillfällen som skapas, alltså deras ekonomiska, sociala och ekologiska effekter.

Finland har målmedvetet genomfört målen i Agenda 2030 och ligger vid sidan av de övriga nordiska länderna i täten i internationella jämförelser av hållbar utveckling. Finland står dock inför utmaningar bland annat vad gäller konsumtionsvanor och produktionsmetoder. Finland har i likhet med andra utvecklade länder lagt ut sina miljökonsekvenser på andra. Exempelvis kom ungefär 47 procent av hushållens utsläpp från utlandet 2015. Eftersom 47 procent av utsläppen sker utomlands, bör vi på det lokala planet stärka vår industri och vårt företagande, som redan nu är utsläppssnåla, och ta hänsyn till det i beslutsfattandet. Samtidigt anser utskottet det vara viktigt att i allt högre grad rikta blickarna mot hållbar import, inbegripet mänskliga rättigheter.

Kön och digitalisering

Mål 5 i Agenda 2030 är att uppnå jämställdhet och att stärka alla kvinnors och flickors rättigheter och möjligheter. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar att jämställdhet måste vara ett genomgående tema i arbetet utifrån handlingsprogrammet och att jämställdhetskonskvenserna av åtgärdsförslagen måste utvärderas noga.

Den ökande digitaliseringen har många positiva effekter. Med digitalisering kan vi bland annat underlätta möjligheterna att kombinera arbete och familj med mer flexibla arbetstider och bättre möjligheter att arbeta hemifrån. Digitaliseringen är dock förknippad med många jämlikhetsutmaningar. Redan nu står det klart att digitalisering av tjänster påverkar tillgängligheten på olika sätt i olika grupper – å ena sidan underlättas den, å andra sidan försvåras den. I synnerhet för ensamboende äldre personer, mestadels kvinnor, kan tillgången till tjänster försämrats i och med att digitaliseringen framskrider snabbt. Därför anser utskottet det viktigt att tillgången till tjänster för äldre säkerställs i takt med att digitaliseringen avancerar.

Den starka segregationen av den finländska arbetsmarknaden stärker jämställdhetskonskvenserna av digitaliseringen. Det görs exempelvis kraftiga investeringar i den mansdominerade tekniksektorn, medan digitaliseringen av handeln framför allt påverkar kvinnodominerade kontorsarbe-

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

ten som bokföring, sekreterarbete och liknande. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet betonar att det är viktigt att bedöma jämställdhetskONSEKVENSerna av investeringar i förväg, utarbeta planer och erbjuda alternativ för eventuellt försvinnande eller kraftigt föränderliga yrken.

Vad gäller ökad användning av artificiell intelligens har man sett att det finns risker för flickor, kvinnor och minoriteter. Till exempel algoritmer baserade på maskininlärning är ofta programmerade för att lära och tillägna sig datamassor utan åtskillnad. Om det inte beaktas i utvecklingen kan artificiell intelligens bevara och rentav stärka könssegregerade samhällsstrukturer och könsstereotyper. Vid revision av algoritmer är det viktigt att kontrollera att indikatorerna är neutrala. I utvecklingen av artificiell intelligens är det viktigt att vara medveten om att språket och andra kodsystém är kopplade till rådande könsrelaterade uppfattningar. Ett sätt är att bejaka större mångfald bland dem som utvecklar artificiell intelligens.

Nätmobbing och hatretorik är starkt könsrelaterade fenomen och drabbar män, kvinnor och många minoriteter på olika sätt. Kvinnor utsätts mer för mobbing och sexuella trakasserier på nätet, medan män oftare våldshotas. Förutom kön kan också tillhörighet till en minoritet, socioekonomisk ställning eller ålder påverka upplevelsen av trakasserier och hatretorik på ett igenkännande sätt. Utskottet anser det därför viktigt att detta mångbottnade fenomen beaktas i arbetet mot nätmobbing och hatretorik.

Könens mångfald

Jämställdhet är inte bara en fråga om kvinnor och män, utan också en fråga om jämställdhet i en mångfald av kön. Jämställdhetslagen förbjuder diskriminering på grund av kön, könsidentitet och könsuttryck. Därför kunde regeringen i redogörelsen i större utsträckning ha beaktat den könsrelaterade mångfalden. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet understryker att det finns utmaningar vad gäller ett jämlikt tillgodoseende av rättigheterna för personer som hör till någon sexuell minoritet och anser det vara viktigt att jämställdheten betraktas ur ett brett perspektiv som jämställdhet mellan alla kön. Perspektivet bör breddas både i planeringen av politikåtgärder och i den anknyttande informationsinhämtningen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

Helsingfors 15.4.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Anna Kontula vänst
vice ordförande Katja Taimela sd
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Tuomas Kettunen cent
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Antti Kurvinen cent (delvis)
medlem Rami Lehto saf
medlem Niina Malm sd (delvis)
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Anders Norrback sv
medlem Ilmari Nurminen sd (delvis)
medlem Arto Satonen saml
medlem Ruut Sjöblom saml (delvis)
medlem Riikka Slunga-Poutsalo saf
ersättare Arto Pirttilahti cent (delvis).

Sekreterare var

plenarråd Miika Suves.

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

Avvikande mening

AVVIKANDE MENING

Motivering

FN:s medlemsländer ingick 2015 en överenskommelse om Agenda 2030. Därmed trädde FN:s handlingsplan för global hållbar utveckling, Agenda 2030, officiellt i kraft den 1 januari 2016. Kärnan i handlingsplanen utgörs av 17 gemensamt överenskomna mål och 169 delmål, som gäller alla stater på lika villkor (UN 2016). Uppfyllelsen av målen i Agenda 2030 och hållbar utveckling är både i Finland och i de övriga EU-medlemsstaterna i många hänseenden kopplad till vad EU beslutar. Finland och den sittande regeringen har målmedvetet genomfört Agenda 2030 ända sedan början. I själva verket har regeringen angett ett inkluderande och kunnigt Finland som ett av de största målen, vilket utgör ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart klimatneutralt samhälle. Den aktuella redogörelsen är således den andra genomförandeplanen (del av Agenda 2030), som har överlämnats till riksdagen i form av en redogörelse.

Sannfinländarnas utskottsgrupp betonar att det för välfärdsstatsutvecklingen i vårt land är ytterst viktigt att skapa möjligheter för fortsatt företagsverksamhet och bibehålla arbetstillfällena också i framtiden. Regeringen har i synnerhet styrt in energi- och klimatpolitiken på en instabil och oförutsägbart kurs. Regeringen tar i sin politik inte tillräckligt stor hänsyn till vår konkurrenskraft och ägnar inte sysselsättningen tillräckligt stor uppmärksamhet. Utöver att vi måste satsa tillräckligt mycket på utbildning och innovationer för att mer forskning och produktutveckling i framtiden ska finnas i Finland, måste vi säkerställa att det är lönsamt för företagen att investera i produktion i Finland. Det är viktigt för att en så stor andel som möjligt av de produkter som vi finländare behöver kan produceras här hemma. Det är av kritisk betydelse för utvecklingen av både handelsbalansen och sysselsättningen.

Om Finland vill vara ett innovativt land som exporterar förnybar teknik, måste regeringen vakna upp och se nuläget i stället för att koncentrera sig på att fabricera visioner utan verklighetsförankring. Till och med för det statliga bolaget Neste var det lönsammare att välja Rotterdam framför Borgå som förlägningsplats för sitt bioraffinaderi. Om regeringen inte lär sig av sina misstag och aktivt går in för att utreda och undanröja faktorer som försämrar Finlands konkurrenskraft i synnerhet jämfört med andra EU-länder, är det klart att sysselsättningsmålen inte uppnås och att vårt samhälle inte har råd att genomföra en grön omställning. För att inte tala om andra investeringar som är nödvändiga för vårt samhälle.

Den viktigaste punkten i regeringens framtidspolitik är klimatledarskap till varje pris, oberoende av vad det innebär för vår samhällsekonomi. När man talar om en rättvis omställning gäller det att komma ihåg att de åtgärder som Finland vidtagit i och med globaliseringen inte nödvändigtvis leder till att produktionen blir mer miljövänlig, om poängen med åtgärderna bara är att produktionen i Finland blir dyrare. Ett mer sannolikt slutresultat är att produktionen vid oförändrad efterfrågan flyttas till andra länder, utom räckhåll för finländska beslutsfattares regleringsförsök. Med tanke på en rättvis övergång bör Finland i första hand arbeta på EU-nivå och förutsätta att samma kriterier följs i alla medlemsstater och inte nationellt stifta strängare lagar eller ställa strängare mål än i andra EU-stater.

Utlåtande AjUU 4/2021 rd

Avvikande mening

Löntagarnas centralorganisationer understryker i sina sakkunnigyttranden att upplägget och uppföljningen av hållbarhetsåtgärder i planerna för de offentliga finanserna och i budgetarna måste breddas och inte bara inbegripa ekologisk hållbarhet, utan också social hållbarhet. Vi i Sannfinländarnas utskottsgrupp delar den uppfattningen och understryker att det i ett finländskt perspektiv är rättvist att alla handlar enligt samma regler, och att inte finländska aktörer får sämre villkor både nationellt och internationellt. Regeringens primära mål bör vara att ha kvar arbetstillfällena i Finland och att för sina åtgärder göra en noggrann bedömning av konsekvenserna för sysselsättningen och företagen. Konsekvenserna kommer i sista hand fram i uppgifterna om skatteinkomster i statsbudgeten.

Hållbarhetsåtgärder måste dessutom planeras med hänsyn till regionala konsekvenser för välfärd och sysselsättning. I sitt sakkunnigyttrande framhåller löntagarnas centralorganisationer att det är viktigt för företagen att i samråd med fackförbund och arbetstagare planera hur exempelvis arbetstillfällena och kompetensbehov påverkas av åtgärder för klimatneutral verksamhet och att arbeta proaktivt för att uppsägningar och brist på kvalificerad arbetskraft ska kunna undvikas. För åtgärderna måste staten och andra avsätta medel i sina budgetar och skapa en institutionell ram där också löntagarna kan medverka till en rättvis omställning. Vi i Sannfinländarnas utskottsgrupp anser det vara ett steg i rätt riktning, men påpekar att regeringen i stället för att komma med diktat ska göra ordentliga konsekvensbedömningar av klimatåtgärderna. Också näringslivet måste få komma fram med sin expertis och sina synpunkter.

Vår utskottsgrupp vill vidare påminna om att det i ett flertal sakkunnigyttranden betonas att arbetets innehåll och belastning har förändrats, särskilt i takt med att arbete på distans har blivit vanligare. Det kan inte vara så att det är bara den enskilda arbetstagaren som ansvarar för att ordna arbete hemifrån och stå för kostnaderna. I dessa coronatider finns det all anledning att rikta strålkastarna på företagshälsovårdens stora betydelse och de anställdas arbetshälsa. Precis som det påpekas i sakkunnigyttranden vore det av största vikt att tydligare lyfta fram medarbetarnas välbefinnande, funktionsförmåga och arbetsförmåga, men också arbetets betydelse för hälsan och för hälsofrämjande överlag. Arbetsförmågan varierar och vanligen är det ett bättre alternativ att ge medarbetare möjlighet att arbeta i stället för att de är borta från jobbet. Många i arbetsför ålder har hälsorelaterade problem, men ofta är det viktigare hur de kan leva med dem i arbetslivet och i övrigt och hur exempelvis arbetsuppgifterna kan anpassas bättre till arbetsförmågan. Om vi inte kan möta de utmaningarna, går det knappast att uppfylla regeringens mål om längre tid i arbetslivet.

Vår utskottsgrupp framhåller att arbetskraftsservice och utbildningsutbud spelar en viktig roll för en rättvist genomförd omställning. I stället för att regeringen erbjuder större arbetskraftsinvandring som lösning på allt är det mer angeläget att fundera på hur arbetslösa finländare och de arbetslösa med invandrarbakgrund som redan finns i Finland ska få jobb. Sysselsättningsgraden är det viktigaste enskilda måttet på regeringens framgång och den har regeringen inte lyckats höja. Finland kan inte skuldsätta sig i all evighet eller bygga sin välfärd på lånade pengar. Som ett led i handlingsprogrammet för hållbar utveckling bör Finland föreslå konkreta åtgärder för att balansera upp samhällsekonomin och stoppa skuldsättningen, men regeringen har inte kommit med några sådana åtgärder.

Utlåtande AjUU 4/2021 rd
Avvikande mening

Avvikande mening

Vi föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 15.4.2021

Rami Lehto saf
Riikka Slunga-Poutsalo saf
Jukka Mäkynen saf